

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Första kammaren.

Nr 13.

Fredagen den 27 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Justerades protokollen för den 21 och den 24 innevarande månad.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 58, med förslag till lag med vissa bestämmelser rörande reglering av den inhemska prisbildningen (prisregleringslag).

Ordet lämnades på begäran till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Jag får hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta, att första särskilda utskottet skall behandla jämväl Kungl. Maj:ts nu avlämnade proposition nr 58, med förslag till lag med vissa bestämmelser rörande reglering av den inhemska prisbildningen (prisregleringslag), ävensom de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Tillika hemställer jag, att andra kammaren måtte inbjudas att i detta beslut förena sig med första kammaren.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Ett protokollsutdrag i ämnet justerades och avsändes till andra kammaren.

Anmälades och godkändes första särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda bestämmelser vid krig eller krigsfara beträffande vissa undervisningsanstalter;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 av vissa anslagsmedel;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för anordnande av förbättrade signalförbindelser för den militärmeteorologiska informationstjänsten;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av vattenrätt i Fjällsjöälven m. m.; samt

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffning av reservflygplan m. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första särskilda utskottets utlåtande nr 31 samt andra särskilda utskottets utlåtanden nr 23 och 24.

*Interpellation
ang. samman-
kallande av
en världs-
konferens
m. m.*

Herr **Lindhagen** erhöll på begäran ordet och anförde: Jag avser att väcka en interpellation till statsrådet Wigforss. De väsentliga motiven återgivas i en samtidigt av mig ingiven petition till Sovjet-Unionen av följande lydelse:

»Till Sovjetunionen.

Undertecknad tillåter sig följande hänvändelse. Jag gör det som medlem av svenska riksdagen sedan 1897 och ivrare särskilt från 1911 hemma och ute för en internationell rättsordning, för ett rättstillstånd, som omfattar världsdelen och går till grunden med problemen. Ett uppgivande således av den europeiska pacifismens synvillor att kunna avskaffa rustningar och krig med bibehållande av deras huvudsakliga orsaker.

En mångfald nordiska pacifister stanna ej vid Nordens neutralitet och dess ståtliga manifestering nyligen, skyddad företrädesvis med krigsförberedelser. De ropa efter rättsordningen. Såsom vid svenska fredskongressen i Varberg juni 1915, 1916 års svenska fredsförening med stöd av årets sexstatliga neutrala konferens i Stockholm, den svenska folkriksdagen 1932 och det nordiska fredsförbundets samspel i Arvika 1939 i augusti. Som talesman även för denna opinion sker detta framträdande.

Initiativen 1911 i svenska riksdagen påkallade jämväl '*Nordens utrikespolitikens invirkning även österut och då till en början 'till främjandet på ett omgestaltande sätt av våra förbindelser med det stora ryska folket*'. Mer än en gång har påmint ytterligare därom. I dessa dagar, då Sovjet av ödet fått vidgat inflytande som Östersjömakt, är min dröm från 1911 vorden än mer en aktualitet.

Tankar på flykt mot öster stanna dock ogärna, förrän de från Östersjön över *Asiens gamla kulturländer* nått Stilla havet. Även Sovjets gränser till dessa vidder äro en rikedom, som förpliktar. Där predikades från statsmän att 'vårdslösa roten och ändå ordna grenarna det är omöjligt' och 'att äga makt utan ädelmod och mildhet är något som man icke kan fördraga att se'. Likaså att 'självövertvinnelsen, karaktärsdaningen, välviljan, renhjärtenheten' voro de enda grundvalarna för en god statskonst och en varaktig fred. 'Goda människor bliva ej soldater' var särskilt det gamla Kinas folkliga militärprogram. Dylika ledstjärnor bör Europa påminna sig. De äro släckta nu, men de komma igen.

•

Östersjöländernas inbördes uppgift är nu att sanera vårt samförstånd. Det är även för oss uppenbart, att grundorsakerna till rustningar och krig nu äro nationalitetsförtrycket, språkförbistringen, ekonomiskt kaos, överbefolkning och förakt för de andliga värdena. Nationernas självbestämmanderätt och lösningen av världsproblemets språkfråga äro således de främsta betingelserna för freden. Med dessa andliga vinningar blir det lättare att komma tillrätta med ekonomiskt kaos och överbefolkning. Vi veta vidare att krig leda gemmenligen till segerfreder med nya krig och barbari av alla slag i följe.

•

För stormakter är *nationernas självbestämmanderätt* ofta en besvärlig sak. Det är nämligen för oss alla svårare att avstå från vad man har än att fordra vad man icke har. Även småstater vilja gärna bli 'stora' utöver hövan. *Svenskarna* tillkämpade sig förr irridenta genom segerfreder i söder, öster och väster. Genom krig samt Norges revolution berövades vi åter dessa vinningar. Först då fick Sverige fred. Versaillesfreden befriade blott besegrade staters undertryckta folk. I två av dessa fall passade segerfreden på att erbjuda de befriade tjeckerna och polackerna irridenta till förminskande av besegrade sta-

Interpellation ang. sammankallande av en världskonferens m. m. (Forts.)
ters landområden utan tanke på att detta måste lända de förra till olycka. Till en sanering i Europa hör väl nu, att *tjeckerna* till sist återfå självbestämningens rätt över sitt rent tjeckiska land med avstående från att åter få binda även *slovakerna* samman med sig *emot deras önskan*. Vilken lycka för freden i Europa, om alla vederbörande kunde enas härom. Så synes åtminstone det förenämnda nordiska fredsfolket.

Detsamma gäller återuppståndelsen av ett fritt *Polen*, innefattande dock i stort sett allenast klart polsktalande landamären med folkomröstningar i gränsområden. När '1916 års fredskommitté' höll möte i Stockholm för 'ett fritt och odelat Polen och ett fritt Litauen', protesterade polska kolonien i staden mot Litauens separata befrielse såsom en polsk tillhörighet. Därvid fäste vi ej avseende. Vid interparlamentariska unionens möte 1925 sist i Canadas huvudstad uppsöktes jag av en ukrainsk-vitrysk uppvaktning från Polen, som åskade beivran i kongressen av förtryck från segerfredens polska rike. Nu blir det ett samlat Ukrainas och Vitrysslands sak att förhandla med Sovjet om sin självstyrelse.

Polen har även gammal och outhärlig rätt till utfart till havet, vilken bör tillgodoses på något sätt. Måhända kan här jämväl spela in en undersökning om de polska jordbruk, som med orätt i gångna tider exproprierades av Preussen för kolonisering i stället med tyskar.

De fyra randstaterna mellan Sovjets östra gräns och Östersjön utbröts ur Sovjets imperium genom världskriget, Finland till sist med Sovjets eget medgivande. Med *Estland*, *Lettland* och i någon mån *Litauen* ha nu av Sovjet träffats s. k. säkerhetspakter till skydd mot andra stormakters eventuella aspirationer mot de senare och över dem mot Sovjet. De av Sovjet för militärt försvar på viss tid arrenderade områdena böra självfallet militärt utrymmas, sedan nämnda faror försvunnit, vilket ock försäkrats. De baltiska tyskarnas drömmar om de tre randstaternas införlivning med Tyskland äro nu även av Tyskland gravlagda. Östersjön har fått ett problem mindre att brottas med. Jag är glad över, att litauerne återfått sin gamla huvudstad Vilna. Fortfarande står det fritt att fullfölja samverkan för vänskap, kultur och fred även mellan Norden och de tre baltiska randstaterna.

Dagens nationalitetsfråga är Sovjets underhandlingar även med *Finland*. Gamla farhågor om ryska och tyska planer på territoriella förvärv i Norden väckas till liv trots dementierna. Genom sin officiella demonstration nyligen för Finland har väl Norden tillägnat även sig själv ett större mått av tillförsikt.

Finland plågas varaktigare av två andra nationalitetsfrågor. Längtan att med Finland i nationalitetsprincipens namn få införlivad i rimlig omfattning *en karelsk finsktalande befolkning inom Sovjet* är den ena frågan. Ett tillmötesgående från Sovjet, i den mån nämnda befolkning själv önskar det, skulle i ett slag sopa bort från Norden den 'ryska farans' gamla spöke. Sovjet gjorde en insats i historien för den internationella rättsordningen och skulle vinna ett mäktigt anseende utåt till berikande även av sitt inre liv. Det andra spørsmålet är *Ålandsfrågan*. Det gamla kravet från Ålands befolkning om återförening med Sverige, stött av svenska riksdagar och regeringar 1908, 1918 och 1921. Detta är en allvarlig nationalitetsfråga sedan gammalt och en pockande angelägenhet för dagen, som vi veta.

*

Vad världen och folken nu först kräva är att *förskonas från ett nytt världskrig*. Det har hitintills spårats, såvitt vi förstå, inga utpräglade segerfredsmål. Alla veta vi, att det medför ruin för de neutrala staterna likaväl som

Interpellation ang. sammankallande av en världskonferens m. m. (Forts.)
för krigförande. Det bör väl framför allt skapas någon hänsyn för de stackars troskyldiga soldaterna, deras mödrar och deras familjer, vilket sällan avhöres från staters officiella instanser.

Vi äro nog alla eniga om, att det nu är 'något ruttet i Europa', liksom det var i Danmark på Hamlets tid. Europa mäktar icke resa sig, ty det saknar självövertvinnelse, kärlek och framsyn. Situationen har sina rötter även i Asien och Afrika samt i den så kallade Nya världen. Det är ett världsproblem, som föreligger.

Den ryska tsaren inbjöd hela världen redan 1899 till en världskongress i Haag för freden. Den fullföljdes likaledes på rysk inbjudan vid andra Haagkonferensen 1907 med anslutning i det närmaste av världens samtliga stater. Intresset var stort och ingen möda sparades i arbetet. En tredje kongress åsyftades, men kom ej till stånd. Resolutionerna inleddes värtaligt med förord för fred på jorden och människorna en god vilja. I paragraferna nådde man då icke fram längre än till humaniseringar av krigen samt organisering av skiljedomstolar, som ej kunde uträtta något avsevärt av brist på lagar, efter vilka skulle dömas. Rättsregler för den internationella rättsordningen och dess varaktiga fred saknades alldeles. Tiden pockar nu på en frammarsch någon gång mot dessa rättsregler. Vid den förenämnda svenska världsfredskongressen i Varberg 1915 formulerade vi upptakten till våra resolutioner, som utsändes till alla regeringar och parlament, på följande sätt:

'Kongressen kräver, att samverkan mellan nationerna regleras av andra synpunkter än det ständiga hotets. Kongressen vill i stället hava uttalat, att vi böra känna varmt med alla folk, med deras lika rätt att alla leva i solen samt med de stora egenskaper, som äro deras särskilda egenart. Vi behöva för kulturutvecklingen de latinska folkens klarhet och livliga intelligens; vi behöva den germanska rasens organiska kraft i tanke och handling; vi behöva den sammansmältning av dessa egenskaper, som finnas hos den anglosachsiska rasen; vi behöva de slaviska folken med deras rika anlag; vi behöva de mongoliska folken, som under årtusenden byggt sin kultur på jord och arbete; vi behöva alla utvecklingsmöjliga folks individualiteter.'

*

Det hemställes nu av mig, att Sovjetunionen — till fullföljande av de ryska föredömena från åren 1899 och 1907, med välvilligt beaktande av förenämnda tankar från många i Norden och i känsla av sitt stora självansvar — ville verka för tillkomsten just nu av *en tredje Haagkonferens* med representanter för världens alla stater och målsmän helst även för beroende raser i Asien och Afrika samt med uppgift att skapa vapenstillestånd på alla krigsfronter och påbörja överläggningar om en världens rättsordning, som vill söka gå till grunden av problemen.

Stockholm den 24 oktober 1939.

Carl Lindhagen.

Senator i Sverige. Exborgmästare i Stockholm.
Ålderspresident i svenska riksdagen.

På grund av vad sålunda anförts hemställes om kammarens tillstånd att få till statsrådet Wigforss såsom finansminister och tidigare aktiv pacifist framställa följande frågor:

1. Anser ej statsrådet det vara för litet för en neutral stat att i dessa tider inskränka sig till neutralitet, stödd av *ruinerande rustningsiver*, som om vi trots garantier stodo nästan mitt i kriget?

Interpellation ang. sammankallande av en världskonferens m. m. (Forts.)

Bör det ej finnas plats för samtidig uppmärksamhet åt den *folkförsoning*, som vid urtima riksdagens första remissdebatt förordades av herr Domö i första kammaren med instämmande av herr Lindhagen, och utan vilken ingen räddning kan skönjas ur dessa återkommande katastrofer?

2. Är det icke under sådana förhållanden angeläget för vår ekonomi, vår utrikespolitik, vår framtid, att Norden eller åtminstone Sverige samtidigt framträder utåt för överläggningar omsider om en *världsordning*, upptornad någorlunda på de gudomliga lagarna?

3. Bör ej för detta ändamål i synnerhet neutrala stater ofördröjligen nu verka för ett stillestånd på fronterna och sammankallande av en världskonferens, helst *en tredje Haagkonferens*, eller, om detta visar sig ogörligt, ensamma gå till samfällt övervägande i det nödvändigaste av allt?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Upplästes ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 126, utvisande att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut att första särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 58 m. m.

Berörda kungl. proposition, som härefter föredrogs, hänvisades till första särskilda utskottet.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.18 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
